

На науковій сесії відбулася плідна конструктивна дискусія з порушених проблем, жвавий обмін думками й інформацією про репрезентовані дослідження та загалом про наукову діяльність колективів, у яких працюють учасники сесії.

Alla Taran

Scientific session at the Institute of Slavic Studies of the Polish Academy of Sciences (Warsaw, October 13, 2023)

Юлія Цигвінцева

Відкриті лекції-семінари відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України у 2023 році

У світлі сучасних суспільних викликів відкритість науки набуває все більшої ваги. Для науковців важливо не тільки створювати нові знання, а й активно обмінюватися думками, досвідом та ділитися перспективами досліджень. Для громадськості актуально не лише мати доступ до знань, а й можливість обговорювати їх, висловлювати свої міркування щодо теоретичних та практичних напрацювань учених, учитися використовувати результати наукових досліджень. Забезпечуючи відкритий діалог, наукові осередки підвищують рівень наукової грамотності суспільства, впливають на формування наукового світогляду, наукових цінностей, формують у суспільстві позитивний образ науковця. Усе це сприяє налагодженню порозуміння в суспільстві та забезпечує розвиток науки в цілому.

Відділ лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики Інституту української мови НАН України, працюючи над плановою темою «Глумачний словник активного типу сучасної української мови», у 2023 році запровадив практику проведення відкритих лекцій-семінарів, таким чином організувавши платформу, де знані науковці можуть презентувати свої дослідження та ділитися досвідом розв'язання теоретичних і практичних проблем сучасного мовознавства, а всі охочі мають можливість долучатися до обговорення, навчатися та ділитися своїми ідеями.

У межах відділівських семінарів протягом 2023 року було проведено 7 відкритих лекцій.

6 березня **Марія Олексіївна Шведова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Національного університету «Львівська політехніка», розробниця Генерального регіонально анотованого корпусу української мови (ГРАК) розповіла про можливості використання корпусу в лексикографії, зосередивши свою увагу на роботі з ГРАКом – особливостях морфологічної розмітки, створення різного роду словників на основі ГРАКу та інших перспективах застосування корпусу в роботі лексикографа.

3 квітня відбулася відкрита лекція «Метод експертного опитування в сучасній лексикографії». **Василь Феодосійович Старко**, доцент кафедри філології Українського католицького університету (м. Львів), кандидат філологічних наук, перекладач, співрозробник сайтів «Російсько-українські словники» (r2u.org.ua) та «Англійсько-українські словники» (e2u.org.ua), активний розробник корпусу ГРАК, розповів про місце методу експертного опитування в британській та американській лексикографії. А **Олена Петрівна Синчак**, доцент кафедри філології Українського католицького університету, кандидат філологічних наук, поділилася досвідом укладання «Вебсловника жіночих назв української мови», оприлюдненого на сайті «Російсько-українські словники», зокрема, зосередила увагу на тому, як метод експертного опитування був застосований під час роботи над згаданим словником.

15 травня **Маргарита Василівна Жуйкова**, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк), прочитала лекцію «Співвідношення наукової та “наївної” картини світу в дефініціях конкретної іменникової лексики: як досягти балансу». Дослідниця зосередилася на експлікації лексичного значення іменників та помилках у дефініціях під час опрацювання відповідного матеріалу, проблемі ближнього й дальшого значення слова, поданні «наївної», нефахової та наукової інформації, дотримання принципів науковості й логічності в дефініціях тлумачних словників різних мов тощо. У межах лекції слухачі взяли участь у короткому вільному асоціативному експерименті, результати якого будуть оприлюднені в нових наукових розвідках лекторки.

24 липня учасники семінару прослухали лекцію «Метамови мовознавства загалом і лексикографії зокрема» доктора філологічних наук, професора, завідувача відділу **Євгенія Анатоліївни Карпіловської**. Євгенія Анатоліївна окреслила базові поняття з теми, з'ясувала різні підходи до розуміння метамови в мовознавстві, зацентувала на основних наукових працях з цієї проблематики, проаналізувала метамову тлумачного словника на прикладі категорії українських демінутивів, зосередившись на проблемі вибору засобів метамови в тлумачному словнику активного типу.

25 вересня доктор філологічних наук, професор Донецького національного університету імені Василя Стуса (м. Вінниця) **Тетяна Анатоліївна Космеда** прочитала лекцію «Українські “словесні кулі” як протидія російській агресії: спроба узагальнення системи моделей», де зосередила увагу на мовному втіленні російсько-української війни, специфіці використання «словесних куль» – літер, значень, слів, словосполучень та усталених виразів, термінів, прагматонімів, прецедентних онімів та інших номінацій у мові сучасної інформаційної війни проти російського агресора, а також звернула увагу на проблеми в нормування мови, які виникають у зв'язку з активною лінгвокреативністю українців щодо смисло-, слово- та дискурсотворення.

23 жовтня на відкритому семінарі виступили двоє науковців. Кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу **Тетяна Василівна Цимбалюк-Скопненко** виголосила доповідь «Дефініція у фразеологічних словниках української мови: теорія і практика», у якій проаналізувала досвід та основні здобутки української фразеографії, описала способи й моделі тлумачення різних типів фразеологічних одиниць, помилки в дефініціях та шляхи їх уникнення, запропонувала правильні формули тлумачення аналізованих одиниць, зокрема фразеологізмів замкненої і незамокненої структури. **Олександр Іванович Скопненко**, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України виступив з доповіддю «Авторитаризм і кодифікація фраземної норми (етюди з історії української та білоруської фразеографічних традицій)». У своєму виступі Олександр Іванович зацентрував увагу на впливі авторитарної моделі регламентування інтелектуального простору на процеси кодифікації у фразеографії, порівнявши українську та білоруську фразеографічні традиції радянського і сучасного періодів, зупинився на окремих прикладах кодифікації фраземної норми, деяких типологічних збігах, які дали змогу побачити в кодифікації ідіом антиколоніальну реакцію на імперський дискурс. Особливу увагу лектор приділив сучасній практиці тиску тоталітарного режиму Лукашенка на білоруську мову та культуру, зокрема заборони на твори класиків білоруської літератури, що викривляє й уявлення мовців про стан сучасної білоруської фраземної норми.

20 листопада **Анатолій Миколайович Нелюба**, доктор філологічних наук, професор Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, прочитав лекцію на тему «Українське ім'я по батькові і правно-лінгвальне невігластво». Дослідник звернув увагу присутніх на проблему порушення законодавства, насамперед ст. 28 Цивільного кодексу, про державну мову під час (не)використання імені по батькові як елемента повного імені особи в офіційних документах, хронологізував події, що спричинили такі нововведення щодо вживання цього антропоніма та

показав процес ігнорування аналізованого імені чиновниками різних рівнів. Звернувшись до документів та наукових розвідок, Анатолій Миколайович довів неправомірність, незаконність та ненауковість таких модних віянь. У дискусії разом із колегами-мовознавцями взяв участь доктор юридичних наук, професор, виконувач обов'язків голови Конституційного Суду України **Сергій Петрович Головатий**.

Модерувала відкриті лекції професор Є. А. Карпіловська. Технічний супровід здійснювала м.н.с. відділу доктор філософії Ю. О. Цигвинцева. Лекції та жваві дискусії після них можна послухати на ютуб-каналі відділу в записі за цим посиланням: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLIuypcZ8w8XpW3tFUXx2Sm2bixbmbbhCd>

Інтерес до відділівських відкритих лекцій-семінарів колег, українських і закордонних учених, викладачів вишів, студентів, аспірантів і докторантів, учителів та інших небайдужих до мовних проблем слухачів і глядачів свідчить про те, що такі заходи справді цікавлять громадськість. Це визнання того, що колективний інтелект та спільні зусилля сприяють високим суспільним досягненням, що нове знання виникає на основі відкритого обміну ідеями, дослідницькими знахідками та експертним досвідом.

Yuliia Tsyhvintseva

Open lectures of the Department of Lexicology, Lexicography and Structural and Mathematical Linguistics of the Institute of Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine in 2023

Оксана Тищенко

**«Лідер українства в Серці України»:
конкурс відеоробіт до ювілею Б. Д. Грінченка (2023)**

11 грудня 2023 року в Київському університеті імені Бориса Грінченка відбулося підбиття підсумків конкурсу відеоробіт з-поміж учнівської і студентської молоді Києва та області «Лідер українства в Серці України». Проєкт присвячено творчості й історії перебування Бориса Грінченка та його родини в місті Києві. Конкурс тривав пів року, мав близько десятка співорганізаторів, серед яких і Інститут української мови НАН України.

Презентували конкурс 20 червня 2023 року в Університеті. Модерував захід І. І. Стамбол, кандидат історичних наук, доцент кафедри